

Дело C-81/21**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съд****Дата на постъпване в Съда:**

9 февруари 2021 г.

Запитваща юрисдикция:Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Районен
съд Варшава – Шрудмиешчие във Варшава, Полша)**Дата на акта за преюдициално запитване:**

27 октомври 2020 г.

Ищци:

B.S.

W.S.

Ответник:

M.

Предмет на производството пред запитващата юрисдикция

Ищците искат ответникът да бъде осъден да им заплати парична сума ведно със законната лихва за забава, тъй като неоснователно получил суми за погасяване на вноски за главница и лихва по кредит, прилагайки незаконосъобразни договори клаузи, които се съдържат в договор за ипотечен кредит, индексирани по курса на швейцарския франк (CHF).

Предмет и правно основание за отправяне на преюдициалното запитване

Тълкуване на правото на Съюза, по-специално на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета; член 267 ДФЕС.

Преюдициални въпроси

1. Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, съгласно което след обявяването на договорна клауза за неравноправна, без това да води до нищожност на договора, съдът може да запълни съдържанието на договора с диспозитивна разпоредба от националното право[?]

2. Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, съгласно което след обявяването на договорна клауза за неравноправна, ведещо до нищожност на договора, съдът може да запълни съдържанието на договора с диспозитивна разпоредба от националното право, за да избегне нищожността на договора, въпреки че потребителят приема нищожността на договора?

Посочени разпоредби от правото на Съюза

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори — двадесет и първо и двадесет и четвърто съображение, член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1.

Посочени разпоредби от националното право

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Закон от 23 април 1964 г. — Граждански кодекс, Dz.U. № 16, позиция 93, изменен), наричан по-нататък „ГК“.

За потребител се счита физическото лице, сключващо правна сделка, която не е пряко свързана с търговската или професионалната му дейност, с търговец (член 22¹).

1. Освен в предвидените в закона случаи, паричните задължения на територията на Република Полша могат да се изразяват само в полска валута (член 358 в действащата редакция до 23 януари 2009 г.).

1. Ако предмет на задължението е парична сума, изразена в чуждестранна валута, длъжникът може да изпълни престацията в полска валута, освен ако закон, съдебен акт, който е източник на задължението, или правна сделка изисква престацията да бъде изпълнена в чуждестранна валута. 2. Стойността в чуждестранна валута се определя по обявения среден курс от Narodowy Bank Polski (Полска национална банка) в деня на настъпване на

изискуемостта на вземането, освен ако в закон, съдебен акт или правна сделка е предвидено друго. При забава на длъжника кредиторът може да поиска изпълнението на престацията в полска валута по обявения среден курс от Narodowy Bank Polski в деня, в който се извършва плащането (член 358 в действащата редакция от 24 януари 2009 г.).

1. Клаузите от сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, грубо нарушавайки неговите интереси (незаконосъобразни договорни клаузи). Това не засяга клаузите, в които се определят основните престации на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно. 2. Ако в съответствие с параграф 1 договорна клауза не обвързва потребителя, страните остават обвързани от договора в останалата му част. 3. Не са договорени индивидуално договорните клаузи, върху чието съдържание потребителят не е оказал реално въздействие. Това по-специално се отнася за използваните договорни клаузи от образец на договор, предложен на потребителя от съдоговорителя. 4. Тежестта за доказване, че клаузата е индивидуално договорена, се носи от позоваващия се на това обстоятелство (член 385¹).

Съвместимостта на договорните клаузи с добрите нрави се преценява според положението към момента на сключване на договора, като се вземе предвид неговото съдържание, обстоятелствата около сключването му и другите договори, свързани със съдържания преценяваните клаузи договор (член 385²).

Получилият без правно основание имуществена облага за сметка на друго е длъжен да възстанови облагата в натура, а ако това не е възможно, да върне стойността ѝ (член 405).

1. Разпоредбите от предходните членове се прилагат по-специално за недължимата престация. 2. Престацията е недължима, ако онзи, който я е изпълнил, изобщо не е имал задължение или не е имал задължение към лицето, в чиято полза я е извършил, или пък основанието за престацията е отпаднало или преследваната с престацията цел не е постигната, или пък правната сделка, налагаща извършването на престацията, е била недействителна и не е станала действителна след изпълнението на престацията (член 410).

Кратко представяне на фактите и производството

- 1 През 2009 г. страните сключват за период от 360 месеца договор за ипотечен кредит, индексирани в швейцарски франкове (CHF), който се погасява на равни вноски за главница и лихва и се олихвява с променлив лихвен процент, формиран от основния индекс LIBOR 3M, увеличен с фиксиран марж на банката в размер на 7,20 % (член 9, параграфи 1 и 2 от договора).

Кредитополучателят е длъжен да погасява главницата заедно с лихвите ежемесечно с вноските, в сроковете и в размерите, определени в погасителния план. Вноските за главница и лихва се погасяват в полски злоти (PLN) след предварителното им преизчисляване по курс продава по обявения обменен курс на банката, действащ в деня на плащането (член 10, параграф 5 от договора). На 18 февруари 2012 г. страните сключват допълнително споразумение към договора за кредит, по силата на което ишците могат да се погасяват вноските по кредита директно във валута CHF. До 12 януари 2020 г. ишците издължават на ответника сума, представляваща равностойността на 219 169,44 PLN, за погасяване на вноските по кредита. Ако се приеме, че страните не са били обвързани с член 10, параграф 5 и член 12, параграф 5 от договора за кредит, като успоредно с това са били обвързани от останалите клаузи от договора, сумата на вноските по кредита за този период би била по-малка с 43 749,97 PLN. От друга страна, ако се приеме, че главницата по кредита и вноските по него е трябвало да се преизчисляват по средния курс на Narodowy Bank Polski, размерът на вноските по кредита в този период би бил по-малък с 2 813,45 PLN и 2 369,79 CHF от действително платения от ишците размер.

- 2 В исковата молба ишците искат ответникът да бъде осъден да им плати сумата от 37 866,11 PLN и 5 358,10 CHF ведно със законната лихва за забава, за да им се върне равностойността на вноските за главница и лихва, получени от ответника в периода от 14 юни 2010 г. до 12 декември 2012 г. въз основа на договора за кредит от 3 февруари 2009 г., който съдържа незаконосъобразни договорни клаузи, водещи до нищожност на същия договор, а ако се приеме, че съдържащите се в договора за кредит незаконосъобразни договорни клаузи не водят до неговата нищожност, ишците искат да им бъде присъдена сумата от 44 976,66 PLN, за да им се върне равностойността на надплатената част от вноските за главница и лихва. Ответникът иска искът да бъде отхвърлен. В съдебното заседание, след като на ишците са разяснени последиците от нищожността на договора за кредит, те лично заявяват, че разбират правните и финансовите последици от нищожността на този договор и ги приемат.

Основни доводи на страните в производството пред запитващата юрисдикция

- 3 В качеството си на потребители ишците оспорват договорните клаузи от договора за кредит, които не са били индивидуално договорени с тях, що се отнася до преизчисляването на размера на кредита и вноските по него въз основа на определения от банката ответник обменен курс за чуждестранните валути. Според тях тези клаузи са били взети от образец на договор, използван от банката ответник.

Кратко представяне на мотивите за отправяне на преюдициалното запитване

4. Анализирай последиците от неравноправния характер на разглежданите клаузи, запитващата юрисдикция най-напред се позовава на решение на Съда на ЕС от 3 октомври 2009 г. (C-260/18, Dziubak), в което се посочва, че член 6, параграф 1 Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска запълването на празнотите в договор, образувани поради премахването на съдържащите се в него неравноправни клаузи, само чрез национални разпоредби с общ характер, съгласно които предвидените последици от правна сделка се допълват по-специално с последиците, произтичащи от принципа на справедливост или обичаите, и които не са нито диспозитивни разпоредби, нито разпоредби, приложими при съгласие на страните по договора.
5. В контекста на т.нар. клаузи за преизчисляване запитващата юрисдикция се позовава на виждането, изразено във връзка с член 358 от ГК в новата му редакция от Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава, Полша), съгласно което неравноправността на клаузите за индексирание може да доведе до нищожност на целия договор или на част от клаузите при условие, че без неравноправните условия за индексирание договорът може да остане в сила съгласно първоначалния характер, предвиден от страните по договора за кредит. Клаузите, обявени за незаконосъобразни, трябва да бъдат премахнати в недопустимата им част. Установяването на неравноправността на част от клаузите, отнасящи се за индексирането, не трябва да означава, че се оспорва целият описан механизъм за остойностяване. Механизмът за индексирание на кредита по същество е договорна клауза за остойностяване, предвидена в член 358¹, параграф 2 от ГК, по която размерът на престацията се определя според мярка за остойностяване, различна от полската валута¹. Тъй като анализираният в настоящия случай договор за кредит е сключен при действието на член 358 от ГК в новата му редакция, възниква необходимост да се реши дали вследствие на признаването на клаузите, съдържащи се член 10, параграф 5 и член 12, параграф 5 от договора за кредит, за неравноправни може да се извърши „запълване на празнотите“ в този договор по описания по-горе начин в решението на Sąd Okręgowy w Warszawie. Този подход изглежда буди съмнения с оглед на член 6, параграф 1 от Директива 93/13 в контекста на виждането на Съда на ЕС, че тази разпоредба не допуска национална правна уредба, позволяваща на съда на държава членка, след като обяви нищожността на неравноправна клауза от договор, сключен между търговец и потребител, да допълни договора като измени съдържанието на тази клауза. От формулировката му съответно следва, че националните съдилища са длъжни единствено да изключат прилагането на неравноправната договорна клауза без да имат право да

¹ Вж. решение на Sąd Okręgowy w Warszawie от 6 февруари 2020 г., XXVII Ca 1196/18, LEX № 3032540.

променят съдържанието ѝ. „Всъщност договорът трябва по принцип да продължи да действа без друго изменение освен произтичащото от премахването на неравноправните клаузи, доколкото съгласно нормите на вътрешното право съществува правна възможност така да се запази договорът. [...] [А]ко на националния съд бъде позволено да изменя съдържанието на неравноправните клаузи в такива договори, подобно правомощие би могло да застраши постигането на дългосрочната цел на член 7 от Директива 93/13. Всъщност това правомощие би способствало за премахването на възпиращия ефект, който се упражнява върху продавачите и доставчиците чрез самото неприлагане на неравноправните клаузи спрямо потребителя (вж. в този смисъл определение по дело *Pohotovost*², посочено по-горе, точка 41 и цитираната съдебна практика), доколкото продавачите и доставчиците биха останали изкушени да използват посочените клаузи, ако знаят, че дори и въпросните клаузи да бъдат обявени за нищожни, договорът ще може да бъде допълнен в нужната степен от националния съд, така че да се съхранят интересите им.“².

- 6 Освен това в цитираното съдебно решение (т. 69) Съдът на ЕС се позовава пряко на точки 86—88 от заключението на генералния адвокат Verica Trstenjak от 14 февруари 2012 г., в което горната проблематика е изяснена още по-непосредствено и категорично. Генералният адвокат обръща внимание на намаляването на рисковете за търговеца, произтичащи от използването на неравноправни клаузи, тъй като изменението, изразяващо се в преработване на условията в законосъобразна форма, е приемливо за търговеца. Перспективата за отстраняване на причините за нищожността на договора и предвидимостта на рисковете за търговеца могат да имат противоположен ефект, а не желания от законодателя на Съюза, и да създадат възможност за изменение на договора a posteriori от съда, което не само би отслабило възпиращия ефект на член 6 от посочената директива, но дори би предизвикало обратен ефект. Горното виждане намира израз и в редица други решения на Съда на ЕС³.

² Вж. решение от 14 юни 2012 г., *Banco Español de Crédito*, C-618/10.

³ Вж. определение от 16 ноември 2010 г., C-76/10, *Pohotovost*, т. 41, и решения от 30 април 2014 г., C-26/13, *Kásler*, т. 77 и 79, от 21 януари 2015 г., C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, *Unicaja Banco* и *Caixabank*, т. 28, 31 и 32, от 30 май 2013 г., C-488/11, *Asbeek Brusse* и *de Man Garabito*, т. 57, определение от 11 юни 2015 г. C-602/13, *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, т. 33—37, решение от 21 април 2016 г., C-377/14, *Radlinger*, т. 97—100, определение от 6 юни 2016 г., C-613/15, *Ibercaja Banco*, т. 36—38, решения от 21 декември 2016 г., C-154/15 и C-307/15, *Naranjo* и *Martinez*, т. 57 и 60, от 26 януари 2017 г., C-421/14, *Banco Primus*, т. 71 и 73, от 31 май 2018 г., C-483/16, *Sziber*, т. 32, от 7 август 2018 г., C-96/16 и C-94/17, *Banco Santander* и *Cortós*, т. 73 и 75, от 13 септември 2018 г., C-176/17, *Profi Credit Polska*, т. 41, от 14 март 2019 г., C-118/17, *Dunai*, т. 51, от 26 март 2019 г., C-70/17 и C-179/17, *Abanca Corporación Bancaria* и *Bankia*, т. 53, 54 и 63, и от 7 ноември 2019 г., C-349/18, C-350/18, C-351/18, *NMBS*, т. 66—69.

7 Съдът на ЕС обаче допуска едно изключение от принципа, предвиждащ като последица обезсилването на незаконосъобразната договорна клауза, посочвайки, че когато договорът, сключен между търговец и потребител, не може да продължи да се прилага след премахването от него на неравноправната клауза, член 6, параграф 1 от Директива 93/13 допуска национална правна уредба, позволяваща на съдилищата да я заменят с диспозитивна разпоредба от националното право⁴. Горното виждане впоследствие е допълнено с констатацията, че възможността за заместване на неравноправната клауза с диспозитивна разпоредба от националното право се свежда само до случаите, в които обявяването на тази клауза за недействителна би задължило съда да обяви недействителността на договора в неговата цялост, излагайки по този начин потребителя на последици, които биха го поставили в неблагоприятно положение⁵. Освен това в решение от 14 юни 2012 г. Съдът на ЕС директно посочва, че член 6, параграф 1 не може да се разбира като позволяващ на националния съд да измени съдържанието на неравноправната клауза, вместо просто да не я приложи, а тази разпоредба трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска правна уредба на държава членка [...], която дава възможност на националния съд да допълни договора, като измени съдържанието на тази клауза⁶. Накрая Съдът на ЕС обяснявайки значението на членове 6 и 7 от Директива 93/13 посочва, че те „не допускат обявена за неравноправна клауза за предсрочна изискуемост в договор за ипотечен кредит да бъде запазена частично чрез отстраняване на елементите, които придават неравноправния ѝ характер, когато такова отстраняване ще доведе до изменение на съдържанието на посочената клауза, като се засегне същността ѝ“⁷.

8 При това положение според запитващата юрисдикция съдът е длъжен да обяви, че признатата за незаконосъобразна клауза от самото начало и изцяло не обвързват потребителя, и да прецени дали договорът може да се изпълнява без неравноправната клауза. Ако е възможно, договорът трябва да остане в сила с изключение на неравноправните клаузи и съответно проблемът с прилагането на диспозитивната разпоредба изобщо не стои. В противната хипотеза обаче договорът следва да се обяви за нищожен и съдът трябва да прецени дали нищожността е неблагоприятна за потребителя. Ако съдът установи, че нищожността на договора не е неблагоприятна за потребителя или пък потребителят приеме нищожността на договора, съдът

⁴ Вж. решение от 30 април 2014 г., C-26/13, Kásler, т. 85.

⁵ Вж. определение от 11 юни 2015 г. C-602/13, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, т. 38, и решения от 21 януари 2015 г., C-482/13, C-484/13, C-485/13 и C-487/13, Unicaja Banco и Caixabank, т. 33, от 7 август 2018 г., C-96/16 и C-94/17, Banco Santander и Cortés, т. 74, от 14 март 2019 г., C-118/17, Dunai, т. 54 и от 26 март 2019 г., C-70/17 и C-179/17, Abanca Corporación Bancaria и Bankia, т. 37 и 59.

⁶ Вж. решение от 14 юни 2012 г., C-618/10, Banco Español de Crédito, т. 71 и 73.

⁷ Вж. решение от 26 март 2019 г., C-70/17 и C-179/17, Abanca Corporación Bancaria и Bankia, т. 64.

е длъжен да обяви договора за нищожен изцяло и не може да допълни съдържанието му с диспозитивна разпоредба.

- 9 Предвид посочената практика на Съда на ЕС, както и предвид направеното от ищците искане за връщане на надплатената част от вноските по кредита поради прилагането на незаконосъобразни [клаузи] или съответно за връщане на всички изплатени от тях вноски въз основа на нищожния договор, основателно може да се заключи, че при така формулираното становище на ищците запитващата юрисдикция, след като обяви нищожността на клаузите за преизчисляване, по същество се оказва ограничена и трябва да приеме едно от двете разрешения. Тя може или да обяви, че договорът остава в сила без клаузите за преизчисляване и съответно на ищците да бъде върната надплатената част от вноските по кредита, или да обяви, че договорът не може да остане в сила без клаузите за преизчисляване и съответно на ищците да бъдат върнати всички вноски по кредита. Следователно в никоя от тези хипотези не е възможно да се прибегне до използване на диспозитивна разпоредба от националното право, тъй като този подход би противоречал на член 6, параграф 1 от Директива 93/13. Ето защо допълването на договора за кредит с разпоредбата на член 358, параграф 2 от ГК изглежда недопустимо.
- 10 Запитващата юрисдикция предлага да се отговори, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 Директива 93/13/ЕИО трябва да се тълкува в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, позволяващо на съда след като обяви договорна клауза за неравнопавна, без това да води до нищожност на договора, да запълни съдържанието на договора с диспозитивна разпоредба от националното право (първи въпрос). Ако съдът обяви договорна клауза за неравнопавна, поради което договорът се оказва нищожен, тези разпоредби трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, позволяващо на съда да запълни съдържанието на договора с диспозитивна разпоредба от националното право, за да избегне нищожността на договора, въпреки че потребителят приема нищожността на договора (втори въпрос).